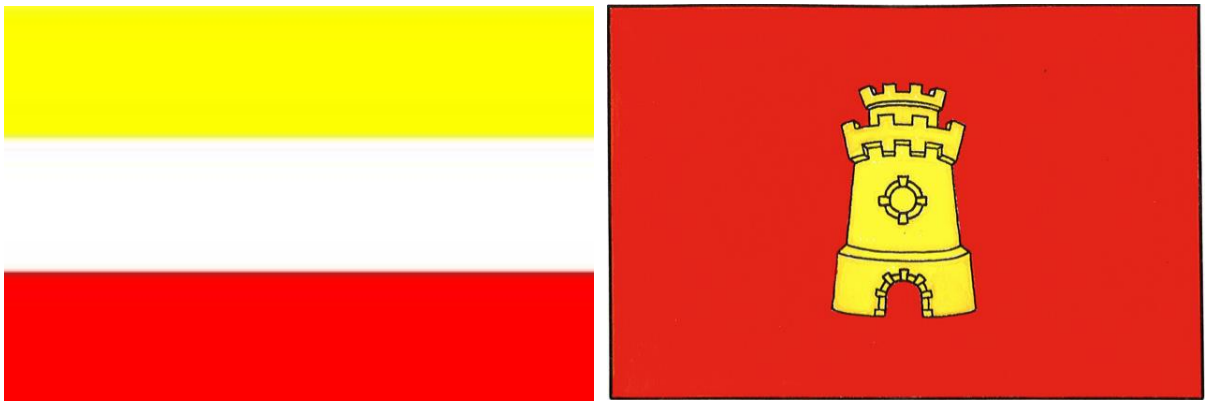

Stadsvlag of stadsgeus?

Middelburg en het gesjoemel met de stadsvlag

Johan Francke

Colofon:

© Johan Francke
Middelburg, juli 2017

SISO 902.6

Trefwoorden: Middelburg; Vlaggen; Geschiedenis

Afbeelding omslag: De sinds de vroege 17de eeuw tot 1974 gebruikte stadsvlag (links) en de in 1974 officieel vastgestelde stadsvlag van Middelburg (rechts), identiek aan de eerder gevoerde bloedvlag van de stad.

Stadsvlag of stadsgeus?

Middelburg en het gesjoemel met de stadsvlag

Johan Francke

Inhoud

Inleiding.....	5
De bloedvlag.....	5
De stadsvlag.....	7
1949.....	10
1963.....	10
1973-1974.....	11
Het advies van de Hoge Raad van Adel.....	12
Epiloog.....	13
Noten.....	14

Inleiding

Een weblog van mijn hand in april 2017 over het gebruik van de oude stadsgeus als stadsvlag mocht op een krampachtige reactie van de gemeente Middelburg rekenen.¹ Begrijpelijkwijs was men er in het raadhuis niet van gecharmeerd dat de nodige scepsis bestond over het gebruik van de huidige officiële vlag. Zelfs een week later had burgemeester Bergmann bij de opening van een expositie over 800 jaar stadsrechten Middelburg in het Zeeuws Archief het nog over de ‘enige’ en ‘echte’ stadsvlag, daarmee het geloof van het stedelijk bestuur in zijn eigen dogma’s etalerend. Een wat opener opstelling had in deze meer effect gesorteerd, want het bewijsmateriaal dat in deze kwestie bestaat pleit niet bepaald in het voordeel van de opstelling van de gemeente. Het was geenszins mijn bedoeling geweest er een sensatieverhaal van te maken, zoals Maurits Sep van de regionale krant op 4 april 2017 wel deed door te trachten beide partijen tegen elkaar uit te spelen door geïnterviewden onjuist te citeren.² Hooguit wilde ik de historische context wat beter duiden. Woordvoerster Trude Northolt van de gemeente Middelburg reageerde 3 april adequaat op het weblog door te stellen: ‘Op 22 april 1974 is de rode vlag met de gouden burcht officieel als gemeentenlag vastgesteld.’ Een op het oog duidelijk antwoord, maar er zit een adder onder het gras. Volgens de gemeente heeft de vlag sinds 1974 dus een officiële status: met andere woorden, er is nooit een officiële vlag geweest en ook de huidige heeft die status alleen op basis van het raadsbesluit uit 1974! Dan is het wel zeer opmerkelijk dat diezelfde gemeente ruim vierhonderd jaar een andere vlag heeft gehanteerd –ook bij officiële gelegenheden.

Naar aanleiding van de kwestie besloot ik deze nog dieper te onderzoeken en kwam er tot mijn ontsteltenis achter dat er nog nooit enig degelijk onderzoek is gedaan naar gebruik en ontstaan van de door Middelburg gehanteerde stadsvlaggen. Zelfs initiatieven om motieven uit het stadswapen tot inzet van de officiële vlag te maken bleken volstrekt onvoldoende onderbouwd. Om een en ander op een rij te plaatsen zal het gebruik van stadsvlaggen door de eeuwen heen eerst worden behandeld (grosso modo de inhoud van twee weblogs) waarna de vaststelling van de officiële stadsvlag, achtergrond daarbij en de voorgekookte procedures die daarbij werden gehanteerd ter sprake komen.

De bloedvlag

Voor de viering van 800 jaar stadsrechten werden in Middelburg talloze activiteiten opgezet. Om een en ander feeëriek aan te kleden liet de Middelburgse middenstand vanaf medio april haar gevels vrolijk de rode vlag met daarin de gouden burcht naar de toeristen toe wapperen. Deze vlag heeft voor de gemiddelde Middelburger van nu echter niet de betekenis die zij in het verleden droeg. Indien dezelfde mensen nu vanaf de Japanse ambassade niet de traditionele *Hinomaru* maar de rijzende zon met de rode banen zouden zien waaien zou hun reactie wellicht heel anders zijn. Daar zou eenieder toch een zeer ongemakkelijk gevoel van krijgen. Overlevenden van de Tweede Wereldoorlog in Zuid-Oost-Azië al helemaal. Nu gaat het in het geval van Middelburg om een wat verder verleden en zijn er geen mensen of nabestaanden daarvan die zich de tijd voor 1815 nog kunnen heugen, maar die rode Middelburgse vlag heeft een soortgelijk verleden.

De rode vlag met de gouden burcht die nu overal in de stad wappert was namelijk niet de stadsvlag, maar de geuzen- of bloedvlag die in oorlogstijd gebruikt werd door schepen van de Admiraliteit en kapers die Middelburg als thuishaven hadden en zee en oceaan afstruinden op zoek naar vijanden om buit van te veroveren. De naam ‘geus’ of ‘geusje’ (het ging doorgaans om

De vlaggen die de Middelburgse middenstand gebruikte voor de 800-jarige stadsviering, foto: J. Francke, april 2017

een vlag aan de boegspriet of bezaan die een stuk kleiner was dan de andere vlaggen) is in de Nederlanden sinds 1598 bekend. Omdat de naam zolang bestond kwam de opinie op dat deze te maken had met een vlag die de watergeuzen die in 1572 Den Briel veroverden hadden gevoerd. Die vlag overigens was niet rood, maar vermoedelijk diagonaal zwart-wit gestreept, zoals op een afbeelding van Lumey is te zien die in het Nationaal Archief te Den Haag wordt bewaard.³ Deze bloedvlag waaide normaliter vanaf de bezaansmast. De prinsenwimpel (dus geen vlag) waaide vanaf de grote mast en vanaf de fokkenmast of de boegspriet waaide de officiële stadsvlag of een Zeeuwse vlag. Die indeling werd echter niet zo strikt gehanteerd, vaak genoeg werd er van afgeweken. Op het beroemde schilderij van Adriaen Pieterszn. van de Venne, *Gezicht op de haven van Middelburg* uit 1615 (Rijksmuseum) wappert de Middelburgse geus bijvoorbeeld aan de grote mast van het admiraliteitsschip *Zeebond*.

Gezicht op de haven van Middelburg door Adriaen Pieterszn. van de Venne, ca. 1616, collectie Rijksmuseum Amsterdam

Op de twee schilderijen die Cornelis Louw in 1714 (scheepvaartmuseum Amsterdam) en 1725 (Maritiem Muzeum Vlissingen) maakte van Vlissingse kaperschepen op de rede voor de stad zien we diezelfde bloedvlag terug op de boegspriet, maar nu met de Vlissingse kruik er op. De Vlissingers gebruikten echter vanaf zeker het begin van de zeventiende eeuw dezelfde vlag als geus en als stadsvlag, wat eerder was, de kip of het ei, is hier nog enigszins onduidelijk en zou reden voor verder onderzoek kunnen zijn.

Gebruik van deze bloedvlag beperkte zich niet alleen tot zee. Conform het oorlogsrecht hoefden aanvallers geen 'kwartier' (genade of lijfsbehoud) te verlenen aan de andere partij indien deze weerstand bood bij een belegering of aanval, als vooraf tenminste de keuze voor overgave was gegeven. Om de intenties aan de vijand duidelijk te maken kon bijvoorbeeld de bloedvlag worden

Kaperschepen op de rede van Vlissingen, Cornelis Louw, ca. 1715, collectie Maritiem Muzeum, Vlissingen

gehesen, ten teken dat geen 'kwartier' verleend of aanvaard zou worden.⁴ De meeste mensen die ooit een schip ontmoet hebben dat de rode vlag met de gouden burcht van Middelburg voerde zullen daar dus waarschijnlijk geen al te beste herinneringen aan over hebben gehouden, als ze het al na konden vertellen. Nu werd na overgave in de regel niet iedereen over de kling gejaagd, maar doorgaans gewoon krijgsgevangen

gemaakt, al was ook dat in die tijd geen pretje. De laatste keer dat de Middelburgse geus aan een scheepsdek van een kaperschip wapperde is waarschijnlijk in de Napoleontische tijd geweest; alweer meer dan tweehonderd jaar geleden. De laatste keer dat een dergelijke vlag op een admiraliteitsschip werd gevoerd dateert van nog verder terug, waarschijnlijk in de tijd van de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784). De voor de Middelburgse reder Jan Pozoly opererende Franse kaper Jean Cassin was volgens instructie verplicht *‘in het gezicht van de wal genaadert zijnde zal tot een sein van zijn top laeten waaijen ene princevlag met den burgt daarin, en van de prijzen mede een princevlag met de Engelsche vlag daaronder.’* Niet alleen wordt de geus hier aan de grote mast bevestigd, achter de burcht bevindt zich het ‘oranje-banje-bleu’ van Prins Willem V en diende dit vlagvertoon alleen bij nadering van de thuishaven te geschieden.⁵ Het is dus aannemelijk dat op dat moment bij de reguliere kruistochten gewoon de Nederlandse driekleur werd gebruikt, ook op de vier kopergravures die van Zeeuwse kaperschepen uit die tijd zijn gemaakt (met onder meer acties van Sextroh en le Turcq) zijn alleen Nederlandse vlaggen zichtbaar.⁶

Middelburgse stadsvlag in de banen geel-wit-rood

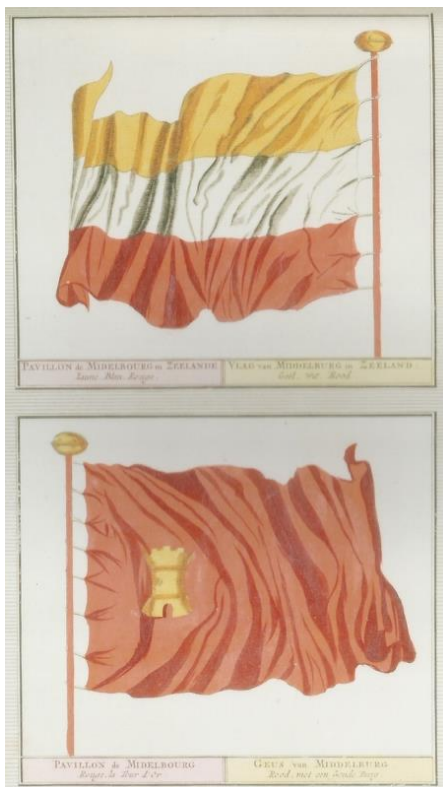
De stadsvlag

De Middelburgse vlag die zo'n vierhonderd jaar in gebruik is geweest ziet er namelijk heel degelijk uit, een beetje saai zelfs. Deze heeft, net als de Nederlandse vlag, drie horizontale banen, maar dan in de kleuren geel, wit en rood.⁷

Een van de vroegste dateringen van de Middelburgse driekleur kan gevonden worden op een anoniem schilderij in het bezit van het Zeeuws Museum. Het stelt de entree van de Middelburgse haven voor in het derde kwart van de zestiende eeuw, dus na de Opstand, bij de ingang van het kanaal dat naar de Welsinga leidt. Op een viertal schepen is de Middelburgse vlag aan de grote mast gehesen en bij twee schepen ook aan de fokkemast.⁸

Volgens Van der Dussen, een kapitein in dienst van de Admiraliteit, zou dit rond 1700 rood-wit-geel zijn geweest.⁹ Uit overlevering is ons niets meer bekend over 's mans drankgebruik, maar

waarschijnlijk heeft hij de vlag ondersteboven gehangen. In de door Pieter Mortier uitgegeven *Neptune François* (Amsterdam, 1693) staat een afbeelding van de vlag, waarop de correcte volgorde te zien is: geel-wit-rood. Sterker nog, uitgever Mortier geeft twee afbeeldingen. Bij de bovenste staat de volgende tekst bij de officiële driekleur: *‘vlag van Middelburg in Zeeland, geel-wit-rood’* en bij de bloedvlag daaronder staat: *‘geus van Middelburg, rood met een goude burg.’*¹⁰ Ook in tal van andere oude atlassen staat deze volgorde vermeld en worden zowel de officiële stadsvlag als de geus omschreven. De *Neptune François* echter, geeft er ook een ingekleurd voorbeeld bij.

Niet voor niets zijn de luiken van het oude stadhuis van de stad sinds jaar en dag geel-wit-rood geverfd. Misschien niet zo fleurig als die gouden burcht in dat helrode vlak die nu overal in de stad wappert, maar wel correct. Helaas zijn oude gravures waarop het stadhuis is afgebeeld niet ingekleurd waardoor onderzoekers op voornamelijk schilderijen zijn aangewezen.

Een van de oudste voorbeelden van de stadsvlag (vlaggenboeken komen voor eind zeventiende eeuw niet voor) komt uit een manuscript gedateerd rond 1669-1670,

De *Neptune François* maakt onderscheid tussen de stadsvlag (boven) en de geus (onder), terwijl bij Vlissingen slechts een vlag wordt weergegeven

Wapenkaart van Zeeland in de *Nieuwe Cronyk van Smallegange* (1696)

koopvaardijsschepen zou zijn.¹¹ Een nog curieuzere Middelburgse stadsvlag komt voor op de door B. Lens omstreeks 1700 uitgegeven *A General view of the Flags which most Nations bear at Sea*.¹² Het is de Nederlandse driekleur met in het midden de gouden burcht, een variant daarvan kwam eerder ter sprake bij de kaperkapitein Jean Cassin tijdens de Vierde Engelse Oorlog.

De bekendste wapenkaart van Zeeland, die uit Mattheus Smalleganges *Nieuwe cronyk van Zeeland* (officieel 1696, maar pas enkele jaren later verschenen) laat er geen misverstand over bestaan. Daar zitten de zes in de Zeeuwse Staten stemhebbende steden Veere, Zierikzee, Tholen, Middelburg, Goes en Vlissingen bijeen samen met de Eerste Edele. Aan het hoofd van het tafereel is de provinciale vlag en het provinciale wapen (waarover recent ook al veel te doen is geweest) zichtbaar. De stemhebbende steden houden alle zowel het wapen als de vlag van hun stad vast. Daarbij is duidelijk te zien dat wapen en vlag bij bijvoorbeeld Vlissingen overeen stemmen (zij het dan dat de kruik op de vlag zilver en in het wapen goudkleurig is), maar bij Middelburg duidelijk anders zijn; het wapen, de burcht op een rode achtergrond en de vlag in de banen geel-wit-rood.

Op het anonieme schilderij *'het retourschip Popkensburg van de kamer Middelburg van de VOC'* (Scheepvaartmuseum Amsterdam), uit 1775, zien we op het scheepsportret duidelijk de geel-wit-rode Middelburgse vlag vanaf de achtersteven waaien.

Retourschip Popkensburg van de Kamer Middelburg van de VOC, 1775, collectie Scheepvaartmuseum Amsterdam

Op het van drie jaar eerder, uit 1772 daterende schoorsteenstuk *'fregatschip Essequibo Sociëteit voor de rede van Vlissingen'*, van de Zeeuwse schilder Engel Hoogerheyden (Scheepvaartmuseum, Amsterdam) zien we op de achtergrond van deze West-Indiëvaarder een interessante vlag op een ander schip. Daar waait de Middelburgse vlag, maar dan ondersteboven: rood-wit-geel, zoals kapitein Paulus van der Dussen (zie eerdere weblog) hem ook beschreef.

Op de vlaggenkaart 'Schouw-park aller scheeps-vlaggen des geheelen water waerelds', uitgegeven door Gerard van Keulen in Amsterdam in 1726 zien we wederom twee Middelburgse vlaggen. Na de provincievlag komt eerst de geel-wit-rode stadsvlag van Middelburg en dan de rode geuzenvlag van de stad. Vervolgens komen de vlaggen van Vlissingen en Veere, beide rood met het stadswapen er in. Bij die twee steden wordt slechts één vlag gegeven, maar ook daar staat expliciet vermeld dat het om de geuzenvlag gaat. Sinds enkele jaren hangt in het [Maritiem Muzeum te Vlissingen](#) een particulier schilderij in bruikleen dat zeer waarschijnlijk het kaperschip *Profeet Elias* van de reders Sautijn voorstelt. Het is een scheepsportret waarbij het schip voor de havenuitgang van Middelburg is geschilderd in drie verschillende aanzichten en stamt uit de tijd van de Spaanse Successieoorlog (1702-1713). Dit is het vroegste tot op heden bekende schilderij waarop een Middelburgs kaperschip zichtbaar is. Hoewel het windstil is en de vlaggen slap neer hangen, is zichtbaar dat de aanwezige vlaggen alle de Nederlandse driekleur bezitten. Van de Sautijns is bekend dat zij zeer orangistisch waren –ofschoon de Republiek zich juist in een nieuw stadhouderloos tijdperk bevond. Anders dan bij de Vlissingse kaperschepen is geen geus zichtbaar. Toch kan hier niet teveel gewicht aan worden gegeven, omdat de schepen voor anker liggen.

Engel Hoogerheyden, *Fregatschip Essequibo*
Sociëteit voor de rede van Vlissingen, 1772,
Collectie Scheepvaartmuseum Amsterdam

Detail uit vlaggenkaart 'Schouw-park aller scheeps-vlaggen' van Gerard van Keulen (1726) met vlaggen van Zeeland, Middelburg en de geuzen van Middelburg, Vlissingen en Veere.

Van het jaar 1842 is een afbeelding bekend van Jacob Spin, van het Middelburgse barkschip *Pauline* (Maritiem Museum, Rotterdam), van kapitein J.J. Brouwer en rederij Boddaert & Co. Daarop is wel een rode vlag met het Middelburgse stadswapen, de burcht, te zien. Deze waait vanaf de fokkenmast. Het bijzondere aan dit schilderij is dat het hier een koopvaardijship betreft dat die rode -of oorspronkelijk geuzenvlag- voert, maar is het inmiddels midden 19de eeuw en is het al sinds 1815 vrede.

Er zijn kortom in de loop van de geschiedenis meerdere Middelburgse stadsvlaggen gebruikt, maar duidelijk is toch wel dat de rode vlag met de burcht een oorsprong als bloedvlag of stadsguus heeft dat weer was geënt op het stadswapen. De gemeente Middelburg zelf heeft tot in de jaren zeventig de geel-wit-rode vlag gehanteerd en oudere Middelburgers hebben daar beslist

Het kaperfregat Profeet Elias, anonieme schilder, ca. 1707, bruikleen Maritiem Muzeeum, Vlissingen

nog exemplaren van op zolder liggen. Enige decennia daarvoor hadden de Middelburgse bestuurders al stappen tot wijziging ondernomen.

1949

De gemeente heeft namelijk, zij het met tussenpozen, een kwarteeuw lang naar het gebruik van de huidige vlag toe gewerkt. Zij verzocht op 5 januari 1949 de Hoge Raad van Adel om advies inzake de samenstelling van een gemeentevlag. Op 25 maart 1949

reageerde de secretaris van de Raad met een voorlopig antwoord, waarin hij stelde dat het alleen zijn persoonlijke mening weergaf. Hij vond na onderzoek een afbeelding van de Middelburgse vlag (een rode vlag met de gouden burcht) in *'Alle de vlagge van Keijzers Koningen Vorste en Potentaaten van gansch Christenbeijjt, Barbarije en Turcken (...)'* van de hand van Jan Rens de Ruyter uit 1707. Dit is een handschrift dat berust in het Nationaal Archief, maar een topstuk is en daardoor thans niet meer toegankelijk voor het publiek.¹³ Het is hoe dan ook verreweg niet de oudste bron die omtrent dit vraagstuk geraadpleegd kan worden. Er zijn immers zowel oudere kronieken (Smallegange), atlanten (*Neptune François*) als vlag- en seinboeken (Van der Dussen), die meerdere alternatieven laten zien. Deze kwamen al aan bod. Op 20 april 1949 zond de secretaris van de Hoge Raad van Adel een ingekleurde foto van de Middelburgse vlag uit het handschrift. De ontvangst van de foto werd door burgemeester en secretaris van Middelburg op 29 april bevestigd, maar raakte vervolgens zoek.

Detail uit: Jacob Spin, Het barkschip Pauline, 1842, aquarel, Collectie Maritiem Museum Prins Hendrik, Rotterdam

1963

Pas op 23 oktober 1963, ruim veertien jaar na dato, kwam het verzoek om een kopie van deze brief. Vervolgens verzocht het college van burgemeester en

wethouders van Middelburg per brief van 29 november 1963 aan de Hoge Raad van Adel advies inzake een nieuwe gemeentevlag, waarbij B en W de voorkeur uitspraken voor een *'historisch verantwoorde vlag'*, boven de niet officieel vastgestelde geel-wit-rode banenvlag van de stad die in de inleiding van de brief werd genoemd. Nog geen maand later, op 23 december 1963, kwam per brief het advies van de Hoge Raad van Adel, die de (vierkante) rode vlag met gele burcht, welke al in 1949 op persoonlijke titel door de secretaris van de Raad was voorgesteld, het meest passend achtte. Aansluitend was er op 16 januari 1964 een bezoek van de burgemeester aan de Raad waarin blijkbaar de rode kleur van de vlag ter discussie stond. In zijn nader advies van 27 januari 1964 naar aanleiding van het gesprek berichtte de Raad, 'Indien de gouden (gele) burcht midden in de vlag wordt geplaatst en grote afmetingen verkrijgt, kunnen de bezwaren tegen de rode achtergrond waarschijnlijk vervallen.' Op 25 februari 1964 kwam er een reactie van burgemeester en wethouders van Middelburg. Ze stemden in met de zienswijze van de Hoge Raad van Adel dat een voorstel historisch en heraldisch juist moest zijn, maar verklaarden ook dat zij een dergelijk

voorstel niet in de gemeenteraad wilden inbrengen. Reden was dat de onofficiële banenvlag zo ingeburgerd was, *‘dat nij geen vrijheid kunnen vinden aan de gemeenteraad een voorstel te doen tot vaststelling van een geheel andere vlag.’* Het college besloot op dat moment dan ook om in de bestaande situatie te berusten,¹⁴ omdat een meerderheid van de raad en wellicht de inwoners de bestaande vlag niet wilde vervangen.

1973-1974

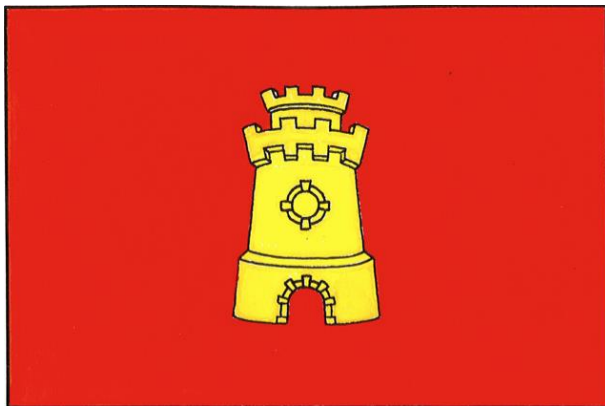
Tien jaar later werd de totstandkoming van de nieuwe vlag wel goed voorgekookt, want in de gemeenteraadsvergadering van 22 april 1974 was het een hamerstuk. Er werden slechts zeven regels aan gewijd, grotendeels aan raadslid Akkerman (D'66) die zich in deze kwestie in de steek gelaten voelde en vond dat de schoonheidscommissie een mooi advies had kunnen geven. Dat was niet gebeurd, en nu moest de raad zelf kiezen. De voorzitter van de vergadering –de burgemeester– merkte hierover op dat het geen bouwvergunning betrof en B en W geen adviezen over de gemeentevlag aan een welstandscommissie voor ging leggen. Daar had deze natuurlijk gelijk in, maar wat vervolgens gebeurde is toch opmerkelijk, want het agendapunt sluit af met: *‘Z.h.s. aldus besloten.’* Zonder hoofdelijke stemming besloten, en dat is toch opmerkelijk aangezien er op dat moment, maar ook daarvoor wel degelijk bezwaren waren geuit.¹⁵ Hoe de stad tot het besluit gekomen was valt te lezen in een schrijven van B en W aan de raad van 30 november 1973, dat op 17 december 1973 in de raadsvergadering werd behandeld. In de stukken werd een voorstel aan de Hoge Raad van Adel besproken waarbij werd gesteld: *‘Momenteel is in gebruik een niet officiële vlag die drie horizontale banen telt, van boven naar beneden resp. geel, wit en rood gekleurd. In november 1963 heeft het toenmalige college van b. en w. al een verzoek gericht aan de Hoge Raad van Adel om van Advies te dienen over het voeren van een verantwoorde vlag, in het midden van de stad of broekzijde beladen met een burch?’* Dat laatste werd namelijk passend geacht.¹⁶ Hieruit blijkt duidelijk dat de raad een opdracht aan de Hoge Raad van Adel gaf zonder dat men zich bekommerde om de historische authenticiteit. Die stond namelijk al vast voor de raad. Op het gegeven waarom de tot dat moment gehanteerde vlag niet officieel zou zijn wordt in het geheel niet ingegaan, noch op de woordkeuze wat de raad dan onder een ‘verantwoorde’ of ‘onverantwoorde’ vlag verstond. Ook wordt gesteld dat deze vlag ‘oudtijds door onze gemeente werd gevoerd’, maar ook dit is in de stukken nergens verantwoord. Er wordt hier met omzichtige taal gezocht naar een stok om de hond te slaan. B en W (bij monde van secretaris J. Hooij en burgemeester P.A. Wolters) gingen er vanuit dat de Hoge Raad van Adel het eerder uitgebrachte oordeel niet zou herzien, maar zocht wel heel duidelijk naar een bevestiging van de status van de stadsvlag door de Hoge Raad van Adel te verzoeken, de voorgestelde vlag vast te stellen.¹⁷ In het geval van de Vlissingse vlag gaf de Hoge Raad van Adel op diezelfde vraag een duidelijk niet mis te verstaan antwoord: *‘Het behoort niet tot ’s-Raads competentie vlaggen te confirmeren!’* Dat blijkt gewoon een gemeentelijke bevoegdheid te zijn.¹⁸ Met andere woorden: de Hoge Raad van Adel werd voor het karretje van de gemeente gespannen om er een besluit door te drukken en het via die weg een officieel tintje te geven.

Waarom de kwestie in de jaren zeventig opnieuw aan de orde werd gesteld is vermoedelijk veroorzaakt door een schrijven van de provincie. Op 18 september 1970 deed de Provinciale Griffie naar alle gemeentelijke colleges in de provincie een brief uitgegaan waarin werd opgeroepen bij invoering van een nieuwe vlag de Hoge raad van Adel in te schakelen, waarbij duidelijk in kleur en afbeelding het ontwerp voorgelegd moest worden. Het meest opvallende in deze brief was echter het derde punt waaraan de gemeente Middelburg in ieder geval geen gevolg heeft gegeven. Hierin werd namelijk gesteld dat *‘indien geen formeel besluit aanwezig is doch een vlag traditioneel wordt gevoerd, een mededeling terzake met opgave zo mogelijk van een eerste vermelding der vlag in geschrifte met bron-aanduiding’* aan de Hoge Raad van Adel voorgelegd moest worden.¹⁹ Dat is duidelijk niet gebeurd.

De raadsvergadering van 17 december 1973 onttaarde in een regelrechte klucht. Aanvankelijk rezen er bij raadslid mevrouw Van den Boogert nog vragen over het gebruik van de één- of tweekoppige Keizerlijke adelaar in de vlag en de financiële consequenties in geval van een keuze

voor het laatste, maar duidelijk werd dat in het ontwerp van de Hoge Raad van Adel de adelaar in het geheel niet voorkwam. De PvdA fractie kon zich uit ideologisch oogpunt unaniem in de kleur rood voor de vlag vinden,²⁰ maar ook de andere partijen konden zich hierin om andere moverende redenen –op basis van het stadswapen– vinden. Hierbij is het goed in het oog te houden hoe de zetelverdeling was. De PvdA was veruit de grootste partij met zeven zetels, daarna volgden de ARP met vijf, de CHU met vier, SGP met drie, VVD met twee en D'66 en KVP met ieder één zetel. De protestants-christelijke partijen konden met 12 van de 23 stemmen dus een meerderheidsblok vormen.²¹ Waarom zij hiervoor te vinden zouden zijn is zonneklaar als naar de oude vlag wordt gekeken. De kleuren geel-wit-rood symboliseren immers het katholicisme, waarbij rood staat voor het vuur, de liefde en bloed van de Heilige Geest, God en Christus en de martelaren. Het wit staat voor wijsheid en zuiverheid die voortkomt uit waarheid en in het hiernamaals volkomen zal zijn. Het geel staat voor de rijkdom en puurheid van het geloof, de traditie en de kerk. Landelijk werd vanuit protestants-christelijke kring zelfs geopperd dat de katholieken er de hand in hadden dat het oranje-banje-bleu had plaatsgemaakt voor een rode baan in de Nederlandse vlag.²²

Als officiële reden om tot een nieuwe vlag te komen werd genoemd het in 1975 te houden Europees symposium Historische Steden, waarvoor Middelburg als voorbeeldproject was uitverkoren. Althans, zo werd het in de stukken gemeld. Aan de hand van het voorafgaande is duidelijk dat het voorstel een veel langere geschiedenis kent, die in 1949 startte.

De tekening van de Hoge Raad van Adel met het voorstel voor de stadsvlag, welke op 27 april 1974 werd aangenomen door de gemeenteraad van Middelburg

in het midden werd afgebeeld en een vlag waarop de burcht op een niet in het stuk gespecificeerde plaats kwam. Waarschijnlijk zijn er in de raadsvergadering dus twee voorbeelden beschikbaar geweest die niet in de stukken van de raad aanwezig zijn. De gemeenteraad koos vervolgens voor de eerste optie, met de burcht in het midden van de vlag.²³ Deze rechthoekige vlag werd bij gemeenteraadsbesluit van 27 april 1974 aangenomen. Deze vlag werd opnieuw vastgesteld voor (en gecontinueerd door) de nieuwe gemeente Middelburg (per 1 januari 1997 na de fusie met Arnemuiden) op grond van het gemeenteraadsbesluit van 24 februari 1997.²⁴ Bij de Hoge Raad van Adel is het aanzien van de vlag vastgelegd, met een verwijzing naar de besluiten. Bij de weergave van de vlag (hoogte: lengte, 2:3) is echter een interessante mededeling opgetekend, waar niemand verder ooit naar verwees. Achter de besluiten staat onder het n.b. namelijk vermeld *'Bekend sinds 1695 (met burcht aan de broekzijde), mogelijk voor speciaal gebruik, op oorlogsschepen.'*²⁵ Kennelijk heeft niemand hieruit opgemaakt dat dit verwees naar een gebruik als geuzenvlag. Dan is er nog iets vreemds. In 1973 werd de Hoge Raad van Adel inzake vlaggenkwesities van advies voorzien door de Stichting voor Banistiek en Heraldiek. Destijds voorgezeten door de heer Klaes Sierksma. Inderdaad diezelfde Sierksma die zeven jaar eerder, in

Het advies van de Hoge Raad van Adel

Het gemeentebestuur had bij brief van 9 januari 1974 aan de Hoge Raad van Adel ondertussen verzocht om een tekening van de vlag uit het gemeenteraadsbesluit te vervaardigen. In zijn reactie van 4 februari 1974 voldeed de Raad aan het verzoek, maar gaf de gemeente tevens in overweging om het gemeenteraadsbesluit te herzien, waarbij de vierkante vlag zou worden vervangen door de meer gangbare rechthoekige vlag aan te

nemen in een 2:3 verhouding. Het was ondertussen namelijk om protocolaire redenen usance dat vlaggen dezelfde afmetingen bezaten. De Hoge Raad van Adel kwam met twee voorstellen. Een vlag waarbij de burcht

1966 een boek onder de titel *Flags of the world* het levenslicht liet zien waarin een 17de-eeuwse Middelburgse vlag werd getoond die afweek van de hier aangehaalde vlaggen omdat deze bestond uit drie banen in de kleuren groen-wit-blauw (zie paragraaf *de stadsflag*). Dat is toch op zijn minst opmerkelijk te noemen.²⁶ Die verwijzing naar de Keizerlijke macht was uiteraard ook al verdwenen uit de 16de-eeuwse geuzenvlaggen van de admiraliteits- en kaperschepen van de protestants-christelijke gewestelijke overheid, die alleen de gouden burcht toonden. Met het afschaffen van de oude geel-wit-rode vlag in 1974 verdwenen de laatste iconologisch katholieke kenmerken uit de nieuwe officiële stadsflag.

Epiloog

Uit voorgaande blijkt dat de gemeente Middelburg bij de vaststelling van de officiële vlag niet zorgvuldig genoeg te werk is gegaan en de Hoge Raad van Adel een advies heeft gegeven op basis van een vlag- en seinboek uit 1707, terwijl er wel betere en oudere bronnen beschikbaar waren, die tevens andere vlaggen toonden. Daarenboven heeft B en W van Middelburg tussen 1964 en 1974 zelf bepaald hoe de toekomstige vlag er uit zou zien, zonder hiertoe ooit uitgebreid iconologisch en historisch onderzoek naar te laten verrichten. Uitgebreid onderzoek naar door de stad Middelburg gehanteerde stadsflaggen en bij welke gelegenheden deze werden gebruikt moet nog altijd gebeuren. De viering van 800 jaar Middelburg lijkt daar een uitstekende gelegenheid voor.

Noten

- ¹ <https://weblog.dezb.nl/middelburg-verklaart-bezoekers-de-oorlog/>; <https://weblog.dezb.nl/stadsvlag-of-stadsges-deel-2-in-de-middelburgse-vlaggenkwesie/> en [PZC, 4 april 2017, pag. 2.](#)
- ² Zie [PZC, 4 april 2017, pag. 2.](#) De verslaggever meldde mijn functie binnen ZB maar toonde zijn onwetendheid door niet te vermelden dat ik maritiem historicus ben.
- ³ Willem van Ham, 'De Prinsengeus: een vlag voor de boeg', in: *Vlag!* 19 (2016) 22-23.
- ⁴ C.H. de Goeje, 'Een verslag van den commandeur der kolonie Essequibo Pieter van der Heijden aan de kamer van Zeeland der West-Indische Compagnie over den aanval van Franse kapers in februari 1709', in: *West-Indische Gids* 30 (1890) 36, 39.
- ⁵ The National Archives (TNA), High Court of Admiralty (HCA) 30, inv.nr. 401-3.
- ⁶ Zeeuws Archief (ZA), Collectie Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Zelandia Illustrata III, inv. nrs. 0237b en e t/m 0241, 0243.
- ⁷ Timothy Wilson, *Flags at Sea. A guide to the flags flown at sea by British and some foreign ships from the 16th century to the present day, illustrated from the collections of the Maritime Museum* (London, 1986) 58, 68-69, 114-115; K. Sierksma, *Flags of the world 1669-1670. A seventeenth century manuscript with commentary and historical annotations* (Amsterdam, 1966) 155-162, 171-172.
- ⁸ Zeeuws Museum, objectnr. G1683.
- ⁹ K.L. Sierksma, 'Vlagge-boeck van den Heer Paulus van der Dussen, Capitein', in: [Spiegel Historiae. Maandblad voor geschiedenis en archeologie XIV \(1979\) 668.](#)
- ¹⁰ Charles Pené en Giovanni Domenico Cassini, *De Fransche Neptunus, of nieuwe atlas van de zeekaarten, opgenomen en gegraveerd door uitdrukkeijke order des konings, tot het gebruik van zyne zee-machten: waar in men ziet de naauwkeurige beschrijving van alle de kusten van den oceaen, en d'Oost-Zee, van Noorwegen af tot aan de Straat van Gibraltar ...* (Amsterdam, 1693). ([Zie: Duitse uitgave, 1977.](#))
- ¹¹ Sierksma, *Flags of the World*, 161.
- ¹² Wilson, *Flags at Sea*, 69.
- ¹³ [Nationaal Archief, Den Haag \(NA\), Aanwinsten Eerste Afdeling, nummer toegang 1.11.01.01, inventarisnummer 1122.](#) 'Vlag- en seinboek, begonnen door Jan Rens de Ruyter, 10 april 1707, bevattende gekleurde tekeningen van de vlaggen van alle zeevarende naties, alsmede aanduiding van de seinen, die gebruikt zullen worden bij de gecombineerde Engelse en Nederlandse vlote (. . .) - 1 band' en mailwisseling met archivaris Barbara Meiboom van het Nationaal Archief, d.d. 15 juni 2017. Alleen via een speciaal aanvraagformulier is inzage van het stuk mogelijk.
- ¹⁴ Gegevens met dank aan J.C.C.F.M van den Borne, eerste medewerker van de Hoge Raad van Adel, mailwisseling d.d. 2 mei 2017.
- ¹⁵ ZA, toegang 1003, Notulen gemeenteraad van Middelburg, inv.nr. 237, jaar 1974, pag. 93.
- ¹⁶ ZA, toegang 1003, Notulen gemeenteraad van Middelburg, inv.nr. 230, stukken 1973, nr. 73-465 en Krantenbank Zeeland, [de Faam 21 mei 1975, pag. 5.](#) De officiële tekst in het stuk luidt: 'Wij stellen u daarom voor het destijds uitgebracht advies inzake een historisch en heraldisch verantwoorde vlag over te nemen en de Hoge Raad van Adel te verzoeken als officiële vlag voor de gemeente Middelburg vast te stellen "een vierkante rode vlag, in het midden van de stok- of broekzijde beladen met een burcht."'
- ¹⁷ ZA, toegang 1003, Stukken gemeenteraad van Middelburg, inv.nr. 230, volgnummer 73-465, Voorstel 30 november 1973.
- ¹⁸ Gemeentearchief Vlissingen (GAV), 454 Notulen en stukken gemeenteraad Vlissingen, inv.nr. 71, 31 augustus 1973. Brief van de Hoge Raad van Adel aan B en W van Vlissingen, 14 maart 1973, No. 73/54-13.
- ¹⁹ GAV, 454 Notulen en stukken gemeenteraad Vlissingen, inv.nr. 71, 31 augustus 1973.
- ²⁰ ZA, toegang 1003, Notulen gemeenteraad van Middelburg, inv.nr. 231, 1973, pag. 384-385.
- ²¹ Krantenbank Zeeland, [De Stem, 4 juni 1970, pag. 2.](#)
- ²² Krantenbank Zeeland, [Nieuwe Zeeuwsche Courant, 9 augustus 1923, pag. 3.](#) Volgens spreker Nieuwenhuijsen op een vergadering van de Haagse afdeling van de Hervormde Gereformeerde Staatspartij zouden de katholieken de kleur oranje als ketters hebben beschouwd.
- ²³ ZA, toegang 1003, Stukken gemeenteraad van Middelburg, inv.nr. 233, volgnummer 74-148. Aldaar wordt verwezen naar inv.nr. 230 (stukken raad), volgnummer 73-465.
- ²⁴ Archief van de Hoge Raad van Adel, inv.nr. 210, Notulen 1949, nr. 1 inzake de vlag van Middelburg. Gegevens met dank aan J.C.C.F.M van den Borne, eerste medewerker van de Hoge Raad van Adel, mailwisseling d.d. 2 mei 2017.
- ²⁵ ZA, toegang 1003, Notulen gemeenteraad van Middelburg, inv.nr. 237, nr. 74-118. Raadsbesluit 22 april 1974; Advies Hoge Raad van Adel, 4 februari 1974, no. 74/12-1 ('49); Archief Hoge Raad van Adel, Vlaggenregister, inv.nr. 651 (Middelburg).
- ²⁶ [Sierksma, Flags of the World, 161.](#)